

Ärende: VN/10343/2024

Begäran om utlåtande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till skärgårdslagen

Lausunnonantajan lausunto

Sammanfattning av era kommentarer för att utarbeta ett sammandrag av utlåtandena

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää saaristolain uudistamista tervetulleena ja tärkeänä askeleena saaristoalueiden kehittämisessä. Yhdistys korostaa, että mahdollisuudet elää ja asua saaristossa tulee turvata myös tulevaisuudessa. Tämä tarkoittaa sekä nykyisten asukkaiden arjen toimintaedellytysten vahvistamista että sitä, että uusien asukkaiden muutto saaristoon on aidosti mahdollista. Saariston elinvoima edellyttää pitkäjänteistä politiikkaa, joka tukee pysyvää asutusta ja alueiden houkuttelevuutta.

Saariston elinvoima ja asumisen edellytykset rakentuvat käytännössä palvelujen saatavuudesta, toimivista liikenneyhteyksistä, riittävästä tietoliikenneyhteyksistä sekä turvallisen arjen perusedellytyksistä. Pelkkä palvelujen järjestämisvastuu ei riitä, mikäli palvelut eivät ole tosiasiallisesti saavutettavissa. Toimivat yhteydet, sujuvat matkaketjut sekä digitaalinen saavutettavuus ovat keskeisiä tekijöitä, jotka mahdollistavat arjen, elinkeinotoiminnan ja julkisten palvelujen käytön saaristossa.

Finlands öar – Suomen saaret ry korostaa lisäksi saaristoalueiden asukkaiden osallistumismahdollisuuksien merkitystä saaristopolitiikan valmistelussa ja toimeenpanossa. Saariston asukkaat, yhteisöt ja paikalliset toimijat tulee nähdä keskeisenä voimavarana, jonka kokemustieto ja paikallistuntemus parantavat päätöksenteon laatua ja politiikan vaikuttavuutta. Osallistavat toimintatavat vahvistavat myös sitoutumista ja tukevat kestävien ratkaisujen syntymistä.

Era kommentarer om 1-2 § och motiveringen till dem

Finlands öar- Suomen saaret ry pitää hyvänä, että voimassa olevaa lakia päivitetään. Lisäksi Finlands öar- Suomen saaret ry pitää myönteisenä, että lain tavoitteeksi esitetään saariston elinvoiman vahvistaminen sekä mahdollisuuksien turvaaminen saaristossa asumiseen.

Saaristossa asumisen edellytysten tukeminen on tärkeää alueellisen yhdenvertaisuuden, huoltovarmuuden sekä kulttuuri- ja luontoarvojen säilymisen näkökulmasta. On tärkeää, että saaristossa voidaan elää ja asua myös tulevaisuudessa sekä että uusien asukkaiden muutto saaristoon mahdollistuu. Esitetty tavoitesäännös jää kuitenkin luonteeltaan yleiselle tasolle. Saariston elinvoima ja asumisen mahdollisuudet muodostuvat käytännössä erityisesti palvelujen saatavuudesta, toimivista liikenneyhteyksistä, riittävästä tietoliikenneyhteyksistä sekä turvallisen arjen edellytyksistä. Näiden tekijöiden osalta lakiehdotus jättää kuitenkin paljon tulkinnanvaraa.

Saaristopolitiikan toteutuksen ja seurannan kuuluminen useille ministeriöille on lähtökohtaisesti perusteltua, koska saaristoon liittyvät kysymykset ovat luonteeltaan poikkihallinnollisia. Samalla on tärkeää huolehtia siitä, että kokonaisuuden koordinointi, seuranta ja tavoitteiden toimeenpano ovat riittävän selkeitä. Näin voidaan varmistaa, että saaristoalueiden erityispiirteet huomioidaan johdonmukaisesti eri hallinnonalojen päätöksenteossa.

Finlands öar- Suomen saaret ry korostaa myös saaristoalueiden asukkaiden osallistumismahdollisuuksien merkitystä saaristopolitiikan valmistelussa ja toimeenpanossa, meidät tulisi nähdä voimavarana. Poliitiikan vaikuttavuus vahvistuu, kun toimenpiteet perustuvat saaristoyhteisöjen arjen kokemuksiin ja paikallisiin tarpeisiin.

Era kommentarer om 3-6 § och motiveringen till dem

Finlands öar- Suomen saaret ry pitää tärkeänä, että saariston käsite määritellään laissa selkeästi ja ajantasaisesti. On myönteistä, että määritelmä kattaa sekä meri- että järvi-alueet ja että saaristomaiset manneralueet sisällytetään tarkasteluun. Saaristo-olosuhteet eivät kuitenkaan määräydy yksinomaan maantieteellisen sijainnin perusteella, vaan ratkaisevaa on arjen toimintaedellytysten kokonaisuus, johon vaikuttavat erityisesti palvelujen saavutettavuus, liikenneyhteyksien toimivuus sekä kustannus- ja etäisyyskijät. Pelkkä laskennallinen karttamallinnus ei kuitenkaan tavoita kaikkia saariston todellisia olosuhteita, vaikka se on selvä parannus aiempaan.

Finlands öar- Suomen saaret ry katsoo, että saaristokuntaa koskevassa sääntelyssä käytetty ilmaisu saaristo-olosuhteista kunnan kehityksen esteenä on ongelmallinen ja ajanmukaisuutta kaipaava. Saaristo-olosuhteet eivät ole lähtökohtaisesti kehityksen este, vaan erityispiirre, joka edellyttää kohdennettua politiikkaa ja olosuhteisiin sovitettuja ratkaisuja. Myös muualla lakia koskevissa perusteluissa ja teksteissä viitataan saariston erityisolosuhteisiin, mikä tukee tätä näkökulmaa. Lainsäädännöllä tulisi vahvistaa saaristoalueiden potentiaalia ja elinvoimaa sekä edistää tasapainoista aluekehitystä, ei ylläpitää käsitteellisiä lähtökohtia, jotka voivat ohjata päätöksentekoa ongelmakeskeiseen suuntaan.

Kuntien ja hyvinvointialueiden palveluja koskeva sääntely on saaristossa asuvien kannalta keskeinen. Finlands öar- Suomen saaret ry korostaa, että palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden toteutuminen saaristossa edellyttää, että liikenneyhteyksien ja matkaketjujen toimivuus tunnustetaan osaksi palvelujärjestelmän kokonaisuutta. Pelkkä palvelujen muodollinen järjestämisvastuu ei takaa tosiasiallista saavutettavuutta. Sääntelyn toimeenpanossa on varmistettava, että saariston vakituksilla asukkailla on käytännössä mahdollisuus käyttää julkisia palveluja.

Saaristopolitiikan vaikuttavuuden kannalta on olennaista, että lainsäädäntö tunnistaa saariston erityisolosuhteet johdonmukaisesti ja että niiden huomioon ottaminen näkyy myös päätöksenteon resursoinnissa ja ohjauksessa. Tämä on keskeistä sekä alueellisen yhdenvertaisuuden että kansallisen huoltovarmuuden näkökulmasta.

Era kommentarer om 7-8 § och motiveringen till dem

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää erittäin tärkeänä, että yhteysalusliikenteen palvelut turvataan laissa selkeästi saaristossa vakituisen asumisen edellytyksenä. Yhteysalusliikenne ei ole saaristoalueilla tavanomainen liikkumispalvelu, vaan välttämätön osa arjen toimivuutta, elinkeinojen harjoittamista sekä julkisten palveluiden saavutettavuutta. Tästä näkökulmasta on perusteltua, että valtio vastaa palveluiden järjestämisestä. Tulevaisuuden asuttavuuden kannalta yhteydet tulee turvata.

Finlands öar – Suomen saaret ry kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että sääntelyn mukaan yhteysalusliikenteen palveluja ei välttämättä järjestetä kaikkiin vakituisesti asuttuihin saariin, vaan palvelutarvetta tarkastellaan yleisemmällä tasolla. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa saaristossa vakituisesti asuvien ihmisten liikkumismahdollisuudet ja arjen toimintaedellytykset vaihtelevat merkittävästi saarten välillä. Saaristopolitiikan tavoitteiden näkökulmasta on tärkeää varmistaa, että palvelujen suunnittelussa huomioidaan riittävästi myös pienempien ja harvemmin asuttujen saarten erityisolosuhteet.

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää tärkeänä, että palvelutasoa määriteltäessä huomioidaan vakituisen asumisen lisäksi myös kausiasutuksen ja elinkeinotoiminnan tarpeet. Saaristoalueiden todellinen käyttö ja kuormitus vaihtelevat vuodenajan mukaan, mikä tulee näkyä liikenteen suunnittelussa, aikatauluissa ja kapasiteetissa. Myös raskaan liikenteen ja elinkeinojen kuljetustarpeiden turvaaminen on keskeistä saariston elinvoiman kannalta.

Finlands öar – Suomen saaret ry korostaa, että yhteysalusliikenteen suunnittelussa ja palvelutason määrittelyssä tulee kuulla systemaattisesti saariston asukkaita ja paikallisia toimijoita. Paikallinen tieto on välttämätöntä toimivien ja tarkoituksenmukaisten ratkaisujen löytämiseksi. Kiinteiden laiturirakenteiden tai kalliiden siltaratkaisujen tarve ei saa olla edellytyksenä yhteysalusliikenteen, raskaan liikenteen tai tavarakuljetusten järjestämiselle.

Tavarakuljetuksia olisivat esimerkiksi kaupan, terveydenhuollon sekä postilain (415/2011) 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetut postin yleispalveluiden kuljetukset. Näihin tulisi yhdenvertaisuuden näkökulmasta sisällyttää myös muiden toimijoiden kuin postin toimittamat lähetykset ja paketit sekä postin pakettilähetykset.

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää hyvänä, että laissa tunnustetaan yhteysalusliikenteen merkitys myös huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulmasta. Varautumisvelvollisuuden kirjaaminen lakiin on tärkeää, mutta samalla tulee varmistaa, että varautumisen vaatimukset ovat realistisia ja suhteutettuja palveluntuottajien resursseihin. Saaristo-olosuhteet, kuten pitkät etäisyydet, sääolosuhteet ja rajalliset vaihtoehtoiset yhteydet, edellyttävät erityistä huomiota varautumissuunnittelussa.

Lisäksi Finlands öar – Suomen saaret ry pitää keskeisenä kysymyksenä yhteysalusliikenteen rahoituksen pitkäjänteisyyttä. Säännös kytkee valtion huolehtimisvelvoitteen talousarviossa osoitettuihin määrärahoihin, mikä voi käytännössä merkitä palvelutason heikkenemisen riskiä tilanteissa, joissa budjettirahoitus vähenee. Saaristoalueiden saavutettavuuden ja asumisedellytysten turvaaminen edellyttää ennakoitavaa ja riittävää rahoituspohjaa.

Finlands öar – Suomen saaret ry korostaa myös, että yhteysalusliikenteen kehittämisessä tulee huomioida vihreän siirtymän tavoitteet. Siirtyminen vähäpäästöisiin ratkaisuihin ei kuitenkaan saa vaarantaa palveluiden jatkuvuutta tai saavutettavuutta. Erityisesti yksityisten palveluntuottajien mahdollisuudet investoida uusiin ratkaisuihin edellyttävät kohdennettua ja ennakoitavaa julkista tukea.

Era kommentarer om 9-10 § och motiveringen till dem

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää erittäin tervetulleena, että saariston elinvoiman kehityksen ja erityispiirteiden huomioon ottaminen kirjataan lakiin aiempaa selkeämmin. Pykälä muodostaa tärkeän työkalupakin, jonka avulla saaristonäkökulma voidaan huomioida käytännön suunnittelussa ja päätöksenteossa eri hallinnon tasoilla.

Finlands öar – Suomen saaret ry korostaa, että pykälän vaikuttavuus riippuu ratkaisevasti siitä, miten säädettyjä välineitä käytännössä sovelletaan. Saariston elinvoiman ja erityispiirteiden huomioon ottaminen ei saa jäädä yksittäisten viranomaisten tai toimielinten harkinnanvaraiseksi, vaan sen tulee muodostua systemaattiseksi ja johdonmukaiseksi osaksi suunnittelua ja päätöksentekoa kaikilla hallinnon tasoilla. Tämä on keskeinen edellytys sille, että sääntelyllä on todellisia vaikutuksia saaristoalueiden kehitykseen.

Samalla on todettava, että pykälässä kuvattu ”työkalupakki” toimii käytännössä vain, mikäli sen toteuttamiseen osoitetaan riittävä rahoitus sekä hallinnollinen kapasiteetti. Ilman selkeitä resursseja vaarana on, että saaristonäkökulman huomioon ottaminen jää muodolliseksi tai epätasaiseksi eri alueiden ja toimijoiden välillä.

Saariston elinkeinotoiminnan edistämistä koskevassa sääntelyssä on tärkeää tunnistaa, että saaristoalueiden yritykset muodostavat monin paikoin osan kansallisesti merkittävää huoltovarmuuden infrastruktuuria. Saaristossa toimivat yritykset ylläpitävät logistisia yhteyksiä, palveluita ja elinkeinorakennetta alueilla, joilla vaihtoehtoiset ratkaisut ovat rajallisia. Tästä syystä saariston erityisolosuhteiden huomioon ottaminen tukipolitiikassa on keskeistä paitsi alueellisen elinvoiman myös kokonaisturvallisuuden näkökulmasta.

Era kommentarer om 11-12 § och motiveringen till dem

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää tärkeänä ja kannatettavana, että saaristolain tavoitteet tulee ottaa huomioon alueiden käytön suunnittelussa. Kaavoitus ja muu alueidenkäytön ohjaus ovat keskeisiä tekijöitä saariston elinvoiman, asumisen edellytysten ja elinkeinojen kehittymisen kannalta. Käytännön toteutus ratkaisee sen, kuinka hyvin saariston erityisolosuhteet huomioidaan suunnittelussa.

Finlands öar – Suomen saaret ry korostaa, että saaristoalueiden maankäytön suunnittelussa kohdataan usein keskenään jännitteisiä tavoitteita, jotka edellyttävät huolellista yhteensovittamista. Tällaisia ovat esimerkiksi luonnon- ja maisemansuojelun sekä elinkeinotoiminnan tarpeiden välinen tasapaino, vapaa-ajan asumisen ja vakituisen asumisen kehittämisedellytysten yhteensovittaminen sekä matkailun kasvun ja paikallisyhteisöjen elinolosuhteiden turvaaminen.

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää myönteisenä, että laissa mahdollistetaan avustukset saariston luonnon, maiseman ja kulttuuriympäristön hoitoon. On tärkeää, että paikallisilla asukkailla, yhteisöillä ja yhdistyksillä on todelliset mahdollisuudet osallistua näiden arvojen vaalimiseen.

Finlands öar – Suomen saaret ry korostaa, että avustusjärjestelmän tulee olla riittävän selkeä, pitkäjänteinen ja saavutettava, jotta myös pienet toimijat voivat hyödyntää sitä. Saaristossa monet käytännön hoitotoimet perustuvat paikalliseen aktiivisuuteen ja jatkuvuuteen, mikä edellyttää ennakoitavaa rahoitusta. Rahoitusta tulisi voida hyödyntää myös muuhun kuin pelkkään rakennetun ympäristön ulkoiseen ylläpitoon: rakennukset säilyvät parhaiten aktiivisessa ja tarkoituksenmukaisessa käytössä, mikä edellyttää mahdollisuutta myös sisätilojen kunnostamiseen, ei pelkästään ulkokuoren ylläpitoon. Samoin maa- ja karjatalouden mahdollistaminen tukee suoraan kulttuurimaiseman säilymistä.

Lisäksi on syytä täsmentää, mitä "perinteisellä" kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan. Kulttuuriympäristö ei ole vain menneisyyden ilmiö, vaan se muodostuu jatkuvasti siellä, missä ihmiset asuvat, elävät ja harjoittavat elinkeinoja. Siksi kulttuuriympäristöjen säilyminen edellyttää myös tulevaisuudessa mahdollisuuksia asumiseen, työntekoon ja yrittämiseen saaristossa.

Era kommentarer om 13-14 § och motiveringen till dem

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää erittäin tärkeänä ja kannatettavana, että saariston tilanne- ja kehityskuvan laatiminen kirjataan lakiin. Säännöllinen ja systemaattinen seuranta on keskeinen edellytys sille, että saaristopolitiikan tavoitteiden toteutumista voidaan arvioida ja kehittää pitkäjänteisesti.

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää olennaisena, että tilanne- ja kehityskuvan valmistelussa käytettävä mittaristo on paikkasensitiivinen ja tunnistaa saaristoalueiden erityispiirteet sekä tilastolliset puutteet, joita saaristoa koskevaan tietopohjaan edelleen liittyy. Pelkkä yleisiin aluekehitysmittareihin perustuva tarkastelu ei anna riittävää kuvaa saariston todellisesta tilanteesta. Siksi on hyvä, että tilastollisen tiedon rinnalla hyödynnetään laadullista tietoa, paikallista kokemustietoa sekä uusia lähestymistapoja, jotka kuvaavat saaristoalueiden elinvoimaa kokonaisvaltaisemmin.

Finlands öar – Suomen saaret ry korostaa, että saaristoasiain neuvottelukunta on keskeinen ja välttämätön toimija saaristopolitiikan edistämisessä. Ilman neuvottelukunnan pitkäjänteistä työtä saariston erityiskysymykset eivät olisi nousseet samalla tavalla osaksi valtakunnallista päätöksentekoa. Tuemme vahvasti neuvottelukunnan aseman ja jatkuvuuden turvaamista sekä sen parlamentaarista luonnetta.

On tärkeää, että neuvottelukunnan toimintaedellytykset, riittävät resurssit ja asiantuntijatuki varmistetaan. Samalla tulee huolehtia siitä, että saaristoalueiden asukkailla, yhteisöillä ja paikallisilla toimijoilla on aidot ja toimivat mahdollisuudet osallistua valmisteluun ja tuoda näkemyksensä osaksi päätöksentekoa. Osallisuus vahvistaa tiedon laatua, päätösten hyväksyttävyyttä ja saaristopolitiikan vaikuttavuutta.

Era kommentarer om konsekvenser (kapitel 4.2 Huvudsakliga konsekvenser)

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää myönteisenä, että esityksen vaikutuksia on arvioitu laajasti ympäristön, yhdenvertaisuuden, turvallisuuden, hyvinvoinnin, aluekehityksen ja maaseudun näkökulmista ja esityksellä voi olla myönteisiä vaikutuksia saariston elinvoimaan, palvelujen saavutettavuuteen, turvallisuuteen ja näkyvyyteen päätöksenteossa.

Pidämme olennaisena havaintona sitä, että vaikutukset riippuvat siitä, miten säännöksiä käytännössä sovelletaan. Lain onnistuminen ratkaistaan toimeenpanossa: siinä, kuinka johdonmukaisesti saariston erityisolosuhteet huomioidaan kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion päätöksenteossa. Myönteisten vaikutusten toteutuminen edellyttää riittäviä resursseja, saaristoherkkää tietopohjaa sekä paikallisten asukkaiden osallistumista.

Era kommentarer om allmänna motiveringarna (kapitlen 1-12, bortsett från kapitlen 4.2 Huvudsakliga konsekvenser och 7 Specialmotivering)

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää tärkeänä, että lakiesityksessä tunnistetaan saaristopolitiikan jatkuvuuden tarve sekä saaristoasiain neuvottelukunnan keskeinen rooli lain tavoitteiden toteutumisen seurannassa. Saaristolain luonne tavoitteellisena puitelakina korostaa käytännön politiikkatyön merkitystä ja sitä, että lain tavoitteiden toteutuminen riippuu pitkäjänteisestä toimeenpanosta.

Pidämme myönteisenä, että esityksessä tunnistetaan saariston monipaikkaisuuden lisääntyminen sekä kausiasukkaiden merkitys osana saariston toimintaympäristöä. Samalla korostamme, että saaristopolitiikan keskiössä tulee säilyä vakituisen asumisen edellytysten turvaaminen sekä saariston perinteisten elinkeinojen ja kulttuuriperinnön jatkuvuus.

Era kommentarer om utkastet till statsrådets förordning om skärgårdsdelegationen

Finlands öar – Suomen saaret ry pitää tärkeänä ja kannatettavana, että saaristoasiain neuvottelukunnan asema ja tehtävät turvataan asetustasolla. Neuvottelukunta on keskeinen toimija saaristopolitiikan jatkuvuuden, koordinaation ja vaikuttavuuden kannalta.

Korostamme, että neuvottelukunnan kokoonpanossa tulee huomioida saaristoalueiden moninaisuus sekä varmistaa riittävä yhteys saaristossa asuvien ihmisten arkeen. Saaristopolitiikan uskottavuus ja vaikuttavuus perustuvat siihen, että paikallinen kokemus- ja olosuhdetieto välittyy päätöksentekoon. Tässä myös saaristoverkostojen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden rooli on keskeinen.

Pidämme tärkeänä, että neuvottelukunnan toimintaedellytykset turvataan riittävällä ja pitkäjänteisellä resursoinnilla. Pääsihteerin, sihteeristön sekä mahdollisten työryhmien rooli on keskeinen neuvottelukunnan työn jatkuvuuden ja käytännön vaikuttavuuden kannalta.

Söderlund Sara
FÖSS Finlands Öar rf - Suomen saaret

